

Однією із найважливіших умов реалізації даної програми була організація при школі робітних кімнат або робітних куточків, які мали “забезпечити ознайомлення учнів молодшого віку з сучасною технікою та організацією виробництва, ознайомити теоретично з найпростішим інструментом та механізмами й навчити основних способів праці” [3: 39].

Програмою передбачалося, що для політехнічного навчання дітей першого концентру в робітних кімнатах та робітних куточках буде зібрано необхідне наочне приладдя (комплекти зразків доброякісних і недоброякісних матеріалів, колекції різних гатунків, зразки застосування різних методів обробки матеріалів, схеми технологічних процесів, різних механізмів, їх складових частин тощо), використані всі засоби, які має школа (лабораторії, кабінети), а також допомога виробничого оточення [3: 40].

Таким чином, зміст трудової підготовки молодших школярів в умовах комплексної та предметної систем навчання свідчить про ґрунтовний підхід до організації трудової підготовки дітей на початку 30-х років ХХ століття, про прагнення підготувати їх до життя, до майбутньої трудової діяльності. З цією метою молодших школярів широко залучали до різних видів праці, ознайомлювали з технологічними процесами та організацією виробництва, з найголовнішими властивостями матеріалів, з конструкцією різних виробів, формували культуру праці, прагнули розвинути здібності тощо.

Набутий у ті роки досвід трудової підготовки молодших школярів має свої переваги і недоліки. Останні, передусім, пов’язані з тим, що зміст програм подекуди не відповідає віковим особливостям молодших школярів, є занадто складним. Разом із тим досвід минулих років корисний і повчальний та може стати у пригоді на сучасному етапі реформування освіти України, а тому потребує подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гриценко М.С. Нариси з історії школи в Українській РСР (1917 – 1965). – К.: Рад. шк., 1966. – 260 с.
2. Прикріплення шкіл до підприємств // Бюлетень народного комісаріату освіти УРСР. – 1931. – № 63–64. – С. 5–9.
3. Програми для першого концентру семирічної політехнічної школи (ФЗС та ШКМ). Суспільствознавство. Природознавство. Політехнічне навчання. – Харків: Радянська школа, 1932. – 93 с.
4. Програми школи загального навчання на селі (1–4 групи). – Харків: Народний учитель, 1930. – 224 с.

УДК 37.015.2:371.383(477.7)

Форосян А.Ф.

ВИСВІТЛЕННЯ У ПЕРІОДИЧНІЙ ПРЕСІ II ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ ПИТАНЬ ОСВІТИ, НАУКИ ТА КУЛЬТУРИ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Вивчення історії минулого шкільництва завжди цікавило вчених і було джерелом набуття корисної інформації для використання в практиці сьогодення. Особливого значення при вивченні історії педагогіки набуває регіональний аспект, що характеризується специфікою окремого регіону, його економічним, соціальним та культурним розвитком.

Одним з джерел більш детального та досконалого вивчення історії освіти на Півдні України є періодична література. Періодика або преса “становить величезний пласт історичної інформації, головне, нарративного характеру, без якої не може обійтися жоден історик” [1: 270]. Вона є своєрідним обличчям свого часу, яке віддзеркалює негативні і позитивні риси сучасності, прояви минулого. До того ж, газети та журнали зберігають багато фактичного матеріалу з історії освіти краю, який ніде більше не зафіксовано.

Багато вчених, які займались розробкою проблем з історії педагогіки, такі як Луговий В., Смирнов В., Ярмаченко Б., Сухомлинська О. та ін., звертались до періодичної

літератури як джерела історичної інформації. Однак, періодика Півдня України II половини XIX ст. та її науковий і культурний вплив на населення цього регіону, не була спеціальною темою дослідження. Тому, доцільно розглянути деякі питання пов'язані з цією темою, а саме: особливості формування періодичної преси на Півдні України; періодика як засіб наукового спілкування педагогів Півдня України; газети та журнали як джерело передачі та поширення загальної, наукової та культурної інформації серед населення регіону.

Як визначає Н.Шушлянікова, “провінційна преса” пройшла три стадії розвитку і мала свої специфічні риси. На її думку, головною специфікою преси на Півдні України було те, що вона “сприяла популяризації та поширенню наукових знань з галузей природознавства, техніки, історії, культури, що в свою чергу вело до підвищення освітнього та культурного рівня мешканців регіону” [2: 95]. До того ж, віддаленість від центру сприяло уникненню жорсткої цензури, а своєрідність населення призвело до появи так званої “безіменної літератури” [2: 95].

Зміст газет був доволі різноплановий, з широкою тематикою, яка містила суспільно-політичні, економічні, комерційні та культурні питання.

Зазначимо, що в I половині XIX ст. здебільшого, передплатниками газет були державні службовці, комерсанти, купці, підприємці, то з II половини XIX ст. їх склад розширюється – це люди різних професій, які бажали ознайомитись з останніми новинами та подіями з життям не лише рідного краю, а й центру. Особливу групу читачів складали учні різних учбових закладів, для яких преса була витоком корисної інформації для загального та культурного розвитку.

Починаючи з II половини XIX ст., під впливом загальних змін в державі, виникають видання періодичної літератури загальнодоступного читання, які містять різноманітну політичну, економічну, наукову та культурну інформацію.

Завдяки поширенню періодичної літератури, в педагогічних колах з'явилась можливість обговорення проблем пов'язаних з навчально-виховним процесом в різних учбових закладах та розвитком загальної освіти в державі. Поштовхом до цього процесу стала гострополітична і актуальна стаття М.Пирогова “Питання життя”, видана у “Морському збірнику” у 1856 р. Вона привернула до себе увагу всієї прогресивної громадськості країни, привнесла в педагогічну теорію новий поштовх до розгляду сталих проблем. А саме, поклала початок широкому громадсько-політичному руху, основою якого були ідеї гуманітаризації освіти, людяності, як нових засад педагогічного процесу в школі, протидії утилітаризму, догматизму, бюрократизму в освіті та вихованні.

Серед перших українських видань прогресивної спрямованості, які на своїх шпальтах обговорювали проблеми педагогіки, можемо виділити журнали “Основа” (1861–1862), “Світло” (1910 р., Київ), газети “Чернігівський лисок” (1861–1863), “Киевский телеграф” (1859–1876), “Учитель” (1867), “Добра порада” (1906 р., Катеринослав), “Громадська думка” (1905 р., Київ), “Украинский вестник” (1906 р., С.-Петербург).

Будучи одним з прогресивних регіонів в державі, Південь України займав одне з перших місць з видавництва друкованої літератури. Так, журнал “Педагогический вестник” видавався директором Єлисаветградського реального училища Херсонської губернії М.Завадським [3: 37], хоча згодом це видання було переведено до Санкт-Петербургу. Цей журнал був спрямований на обговорення питань пов'язаних з проблемами загальної системи освіти (див. додаток 1 [4: 23]).

Наступним виданням, був журнал “Юг”, редактором якого працював В.Яковлев, випускник Одеської 2-ої гімназії, у подальшому – професор Варшавського університету. Спрямованість цього видання охоплювала всі сторони суспільного життя регіону, де не доставало місця займали питання освіти та культури.

Одеська газета “Школьное обозрение” видавалася М.Д.Гонзалем, а редагував її учитель Одеської 3-ої гімназії П.І.Гусаренко. Будучи прихильником передових педагогічних поглядів М.І.Пирогова, К.Д.Ушинського, Л.М.Товстого, він визначав демократичну спрямованість газети [4: 19].

Ще раніше, у 1856 р., за сприянням попечителя Одеського навчального округу П.Г.Демидова в Одесі був заснований науково-літературний журнал “Южный сборник”, посаду головного редактора видання обіймав Микола Сокальський, у минулому – вчитель. Через рік, у 1857 р., новий попечитель округу М.І.Пирогов рекомендував передати видання газети науковцям Одеського Рішельєвського ліцею [5: 3].

Наприкінці XIX – на початку XX ст. характерною рисою періодики Півдня стає поява спеціалізованих видань, що було пов'язано з популяризацією знань, зростанням рівня освіти та культури серед населення краю. Наприклад, “Астрологічний огляд”, “Південноруська медична газета”, “Керамічний огляд” тощо.

Журнал “Керамічний огляд”, який був одним з перших технічних видань, складався з 14 розділів до яких входили розвиток технологій та способів глиняного, скляного, фаянсового та приторового виробництва. Данні про закордонні та вітчизняні винаходи, огляд літератури, значущі дати в області керамічного виробництва. Особливе місце виділялося естетичній оцінці виробів з кераміки, скла, фарфору тощо [6: 2]. Журнал виходив з 1901 р., а з 1904р. Міністерство народної освіти вже рекомендувало його для середніх технічних закладів, сподіваючись тим самим підвищити не лише професійну підготовку, а й привчити молодь до мистецьких та культурних традицій вітчизняного і світового значення.

Крім спеціалізованих журналів з'явилося чимало профільних газет, так газета “Театр”, яка виходила з 1895 р., була спрямована на розповсюдження театральної та музичної справи в державі [7: 2]. Зміст цієї газети (див. додаток 2 [7: 3]) було розраховано на широкі кола місцевого населення, а особливо, на розповсюдження загальної культури серед учнівської молоді.

Дещо подібною була газета “Сцена і музика”, яка виходила щоденно протягом театрального сезону в місті Одеса [8: 2–8], і слугувала своєрідним анонсом майбутніх вистав, опер в місті. Поряд з цим, в газеті містились тексти лібрето, критика, рецензії о виставах, портрети композиторів та інше. Діяльність таких газет була спрямована на залучення широкої аудиторії до театрального, музичного мистецтва, де особлива увага приділялась підростаючому поколінню, а саме учням гімназій, училищ тощо.

Поряд із літературою спеціального призначення, видавались загально інформаційні газети, журнали (Наприклад: Херсон – “Херсонські губернські відомості”, “Юг” та ін., Одеса – “Одеський вісник”, “Новоросійський телеграф” та ін., Миколаїв – “Миколаївський вісник”, “Южанін” та ін.), які містили огляд політичних, економічних, соціальних проблем в державі, поряд з цим особливе місце приділялось внутрішньо-регіональним, місцевим проблемам.

Однією з рубрик цих газет були новини, які характеризували внутрішнє освітнє та культурне життя того чи іншого міста Півдня України [10: 11]. Так, чимало інформації присвяченої відкриттю театрального сезону [13], гастролям вітчизняних та закордонних труп [14], концертну діяльність відомих композиторів II половини XIX ст., рецензії до виступів [12] містяться на шпальтах періодичної літератури. Безумовно, це було джерелом культурного збагачення та підвищення інтелектуального рівня населення південного краю.

Поряд з цим практична діяльність прогресивних представників освіти Південного краю створювала умови для активного розвитку видавничої справи на Півдні України, яка була джерелом передачі та поширення загальної, наукової і мистецької інформації. Завдяки отриманій інформації як в II половині XIX ст., так і сьогодні, здійснюється не тільки вплив на всебічний розвиток особистості, а й сприяння формуванню творчих здібностей та задоволення духовних потреб учнів у спілкуванні з мистецтвом.

Додаток 1.

Програма, за якою працювала газета “Педагогічний вісник”.

1. Урядові накази та розпорядження щодо елементарної освіти в Російській імперії.
2. Теорія та практика шкільної справи. Статті перекладені та оригінальні з педагогіки, дидактики, методики, училищезнавства, шкільної гігієни та історії цих

- наук, а також історичний нарис народної освіти в Російській імперії та за кордоном. Постанова та викладання зразків уроків.
3. Кореспонденція щодо ведення шкільної справи.
 4. Педагогічна бібліографія. Критика і рецензії педагогічних творів як вітчизняних, так і закордонних. Розбір підручників та посібників. Розбір спеціальних періодичних видань та інше.
 5. Сучасні напрямки освіти та навчання за кордоном.
 6. Іноземна хроніка. Поточні події на Заході із шкільного життя.
 7. Літопис руської початкової школи.
 8. Політичні події.
 9. Новини руського життя.
 10. Спостереження і записки із шкільного життя; педагогічні теми; оголошення про видані книги схваленні Міністерством народної освіти для використання в навчальному процесі; приватні оголошення.

Додаток 2.

Програма, за якою працювала газета “Театр”.

1. Розпорядження та накази уряду відносно справ театру і музики.
2. Телеграми з Росії та із закордону у справах театру.
3. Керуючі статті (питання мистецтва та спорту).
4. Критика. Критичний обзир літературно-театральних і музичних творів.
5. Музичний відділ. Музичні новини. Звіт про оперні спектаклі, концерти та ін.
6. Бібліографія, мемуари і спомини драматичних письменників, композиторів і артистів.
7. Театральний відділ. Театральні новини по Росії та із закордону. Рецензії та звіти про спектаклі та ін.
8. Художній відділ. Новини щодо різних мистецтв в Росії та за кордоном. Виставки картин, відомих творів художньої майстерності.
9. Художній фейлетон.
10. Листи в редакцію у справах театру, мистецтва і музики.
11. Портрети діячів мистецтв, артистів та малюнки театрів, церков, театральних постанов.
12. Афіши і програми спектаклів та прем'єр в м. Одеса, лібрето, опер, драматичних постановок, балетів тощо.
13. Довідниковий показник.
14. Оголошення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Макарьчик С. Писемні джерела з історії України: Курс лекцій. – Львів: Світ, 1999. – 352с.
2. Шушлянікова Н. Розповіді з історії Херсонського краю: Монографія. – Херсон: Видав. ХДУ, 2003. – 207с.
3. Державний архів Одеської області (далі ДАОО) Ф. 367. Оп. 1. Спр. 53. Арк. 1–49.
4. ДАОО Ф.9. Оп. 1. Спр. 123. Арк. 1-24.
5. ДАОО Ф.9. Оп. 1. Спр. 381. Арк. 2-3.
6. ДАОО Ф.9. Оп. 1. Спр. 254. Арк. 1-8.
7. ДАОО Ф.9. Оп. 1. Спр. 345. Арк. 1-6.
8. ДАОО Ф.9. Оп. 1. Спр. 229. Арк. 1-32.
9. ДАОО Ф.9. Оп. 1. Спр. 355. Арк. 1-12.
10. Итальянская опера в Одессе // Одесский вестник. – 1881. – 21 февраля.
11. Ленер Н. Пушкин в Одессе // Весы. – 1908. – № 12. – 63–64.
12. М. Заньковецкая в Херсоне // Юг. – 1913. – 2 февраля.
13. Новости искусства // Южный курьер. – 1907. – 29 сентября.
14. Французские гастролеры // Театр. – 1897. – 9 февраль.